

Haastattelija: Marja Kaskisaari
Teksti: Marita Husso ja Marja Kaskisaari

Nomadisen subjektin jäljillä

Filosofi Rosi Braidottin haastattelu

Rosi Braidotti tunnetaan feminististen epistemologioiden ja tieteenteorioiden kehittäjänä ja kriittisenä keskustelijana. Hänen kirjansa *Patterns of Dissonance* (1991) on käännetty myös suomeksi (*Riitasointuja*, Vastapaino, Tampere 1993). Viimeksi ilmestyneessä kirjassaan *Nomadic Subjects* (1994) hän luo käsitteellisiä työkaluja feministiselle teorialle.

Luennossaan *Angels and Evils in Feminist Studies* Jyväskylässä kesäkuussa 1996 Braidotti puhui hirviöiden kulttuurihistoriasta. Hän kertoi, että vuosisadan alun Euroopassa hirviömäinen ruumis toimi viihteenä. Se oli tarkoitettu katseiden kohteeksi, show-esityksissä tuijotettavaksi. Hirviömäinen ruumis nähtiin varoitukseksi saatanallisista tai jumalallisista voimista. Ajateltiin, että hirviömäinen ruumis sisältää dikotomian hyvästä ja pahasta ja muistuttaa pahan puuttumisesta jumalalliseen luomistyöhön. Hirviöt nähtiin tulevaisuuden, menneisyyden ja kuoleman ra-

jojen ylittäjinä, analogisina luonnonkatastrofeille. Uskottiin esimerkiksi, että hirviömäinen nainen pystyi pilaamaan hyvän miehen sperman. Nainen saattoi pilata jälkeläisen muun muassa katsomalla väärällä tavalla miestä, koska paholainen saattoi tunkeutua naiseen katseen kautta. Ahkeraan papin saarnaamista katsellut nainen puolestaan saattoi synnyttää papin näköisen lapsen. Muun muassa tämän takia naisia opetettiin painamaan katseensa maahan. Luennossaan Braidotti valaisi sitä, miten hirviömäisyyden paikantaminen konkreettisten, elävien naisten ruumiiseen on saanut myös käytännön elämässä näkyviä ja tuntevia ulottuvuuksia.

Rosi Braidottin mukaan hänen tutkimusprojektissaan on kyse inhimillisen subjektin etsimisestä. Hän painottaa, että ruumiin materiaalisuudesta puhuttaessa tulee ottaa huomioon monia eri keskusteluja, sekä esimerkiksi maantieteellisten ja rodullisten diskurssien väliset erot. Seuraavassa haastattelussa Braidotti täsmentää 'nomadisen subjektin' politiikkaansa.

Rosi Braidotti (RB): Nomadistisen projektini avulla haluan painottaa energisyyttä, positiivisuutta ja elämää, muutosta ja transformaatiota. Tämän voi tehdä poliittisesti, kuten feministinaiset ovat tehneet koko vuosisadan ajan. Suffragettien jälkeen emme olekaan tehneet mitään muuta, mutta nyt tämä ei enää riitä. On kyettävä myös antamaan käsitteellisiä vastauksia. Nomadistinen projekti on minulle diskursiivisten ja tutkimuksellisten käytäntöjen sekä tieteellisen vallankäytön ajattelemista uudelleen. Samalla haluan kuitenkin pitää mielessäni elämän, muutoksen, transformaation, positiivisuuden ja eron kategoriat. Diskurssi on minulle teoreettista käytäntöä. En väitä, että meistä pitäisi *tulla* nomadeja, kyse ei ole identiteetistä tai 'tulemisesta' tässä mielessä. Mielestäni tämä olisi kolonialistinen vaatimus. Emme *ole* mustalaisia emmekä lappalaisia. Kyse on attribuuteista tai ominaisuuksista, kiinteän, yhtenäisen identiteetin vastustamisesta. Kirjani nimi on 'nomadiset subjektit', ei 'nomadit'. Kyseessä on adjektiivi, ei substantiivi; ominaisuus eikä olemus. Nomadinen subjekti on koodi identiteetin vastustamiseksi, eikä vaihtoehtoisen identiteetin omaksumiseksi. Mielestäni naiset tarvitsevat positioiden vaihtoa. Haluan kehottaa naisia olemaan tottelematta, keksimään ajattelemisen ja oman tiedon representoimisen tapoja, jotka ovat sopusoinnussa sellaisten naisten kanssa, joita jo olemme.

Mielestäni me olemme moninaisia ja moniulotteisia. Tekstiäni kritisoivat saattavat toisinaan antaa sellaisen mielikuvan, että minä peräänkuuluttaisin moninaisuutta ja moniulotteisuutta, mutta nuo asiat ovat jo olemassa. Olemme jo moninaisia ja moniulotteisia, vaikka jäsenämmekin elämää ja itseämme keskityillä, jähmettyneillä ja vakiintuneilla tavoilla. Pidämme epäjatkuvuutta ja moninaisuutta surkeina tilanteina, jotka ovat täynnä kipua ja menetystä. En kuiten-

kaan tiedä ketään, jolla ei olisi ollut ainakin jonkinlaista suhdetta toista tai samaa sukupuolta olevaan. En tiedä ketään, joka ei olisi muuttanut kotoaan, enkä ketään, joka ei puhuisi vierasta kieltä. Mielestäni kysymys on kartografisesta täsmällisyydestä ja sen tilanteen selittämisestä, joka on jo olemassa.

Kysymys ei ole siitä, että olisimme utopisteja. Naiset ovat muuttuneet kahden-kolmen viime sukupolven aikana. Meiltä puuttuu representaatioita sellaisille naisille, joiksi olemme jo tulleet. Käytämme vanhaa viiniä uusissa pulloissa. Emme representoi todellisuuttamme tai tapojamme tietää. Teoria on jäljessä käytännöstä, ja 'nomadinen subjekti' on samalla vetoisuus entistä sopivampien representaation muotojen löytämiseksi naisille, joiksi olemme jo tulleet. On monia merkittäviä feministifilosofoja, jotka tekevät yhtä radikaalia työtä kuin minä. Tarkoiton esimerkiksi *Sandra Hardingin* ajatuksia vaihtoehtoisista tieteellisistä traditioista, ja tietysti *Luce Irigarayn* feminiinistä transsendenssia ja vaihtoehtoista symbolista järjestystä. Mainittakoon myös *Kristevan* kirjoitukset prosessissa olevasta subjektista, sekä *Joan Tronton* hoivan etiikka, joka peräänkuuluttaa toisenlaisia keskinäisessä suhteessa olemisen ja toisista huolehtimisen tapoja.

Nomadisuuden hahmottelu on vetoisuus tarkkuuden ja täsmällisyyden puolesta, sekä sen huomioon ottamisen puolesta, että on paljon muitakin mahdollisia vaihtoehtoja kuin ne, jotka ovat 'luvallisia'. Vaikka tiedämme kaiken suurista

filosofeista ja länsimaisen logoksen suuresta dekonstruktiosta, tiedämme myös, että naisilla on muitakin tietämisen tapoja. Jos olemme valmiita ottamaan etäisyyttä ja sanoutumaan irti vallitsevasta diskurssista, toteutamme nomadistista käännettä, leikimme, vaihdamme positioita. Tämä on se muutos, jota peräänkuulutan. Minulle se merkitsee käännettä kohti rehellisyyttä ja itsekritiikkiä, kohti kartografista täsmällisyyttä.

Mielestäni tieteellisiin keskusteluihin pitäisi tuoda mukaan uusia naisääniä — en ole edes erityisen kiinnostunut siitä, mitä naisääniä, kunhan ne ovat postmoderneja. Sydämessäni olen todella klassinen standpoint-feministi. Haluan lähteä liikkeelle naisten eletyistä kokemuksista, joista suurin osa on jo kerätty ja teoretisoitu. Emmehän me suinkaan ole ensimmäinen feministifilosofisukupolvi!

Vastustan sitä klassista liikettä, joka luetteloi ja liittää 'vakavasti otettavan' tieteellisen työn miesten sanoihin. Olen sitä mieltä, että jo alusta alkaen tieteellisessä keskustelussa on ollut virheitä ja täydellisiä väärinymmärryksiä, erityisesti filosofiassa, joka on miesten hallitsema logosentrinen oppiala. Siksi on lähdeittävä täysin eri alkupisteestä, ja katsottava, miten naiset ovat teoretisoineet omia elettyjä kokemuksiaan ja millaista tietoa se on tuottanut. Tästä käsin voimme aloittaa keskustelun, joka koskee ruumiillisuutta, sopivien representaatioiden löytämistä, seksuaalista eroa, ja sitä, miten logosentrisessä ajattelussa 'ajattelu' ja väkivalta kulkevat käsi kädessä — ja sitä, kuinka logosentrinen ajattelu on aina kuoleman ajattelemista.

Haluan kysyä, miksi elämä ei ole metafyyminen käsite. Miksi ainoastaan kuoleman pohtiminen on syvällistä? Minä aloittaisin positioimalla uudelleen nämä käsitteet. Jotkut filosofit tosin haluavat filosofoida toisin. Esimerkiksi *Evelyn Fox Keller* ja *Sandra Harding* haluavat tehdä vaihtoehtoista tiedettä ja filosofiaa. He tulkitsevat uudelleen suuria filosofeja ja tekevät feministisiä käännoiksi. Tämä ei ehkä ole kaikkein radikaalein tapa tehdä tiedettä, mutta sitäkin käyttökelpoisempi. On suunnaton määrä oppineita naisia, jotka tekevät juuri näin. Tunnettuja tämän koulukunnan standpoint-feminisminä. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa tapa puuttua vallitseviin epistemologioihin ja tieteseen. Esimerkiksi *Sandra Harding* jakaa akateemisen feminismin kolmeen filosofiseen koulukuntaan: empirismiin, standpoint-feminismiin ja postmodernismiin. Itse hän asettaa etusijalle standpoint-

feminismin, vaikka pitääkin kaikkia koulukuntia mielenkiintoisina.

Marja Kaskisaari (MK): *Puhuit naisruumiin ja naisten kokemusten materiaalisuudesta. Onko mielessäsi joitakin tärkeitä teemoja, josta ei vielä ole keskusteltu feministisissä teorioissa?*

RB: Materiaalisesta perustasta on todella vaikea puhua, jos tutkimusohjelma on transformatiivinen. Materia, materiaallinen perusta esimerkiksi minun tutkimassani biologisessa diskurssissa on ollut se, mille fallosentrinen diskurssi on rakentanut valtansa. Jos materiaalilla tarkoitetaan vaikkapa naisen ruumista, on olemassa enemmän kuin tarpeeksi tutkittavaa materiaalia. Silti suurin osa tutkimuksista jättää täysin huomiotta sen, mitä naiset itse haluaisivat sanoa asiasta.

Meidän tulisi olla tarkempia erojen suhteen. Esimerkiksi sen suhteen, miten ikäerot vaikuttavat todellisen ruumiillisen kokemuksen materiaalisen perustan yksityiskohdissa tai tieteenalojen eroissa. Mielestäni on tärkeää olla huolellinen myös siinä, puhutaanko ruumiista filosofiassa vai ruumiista kirjallisuudessa, jossa ruumis on pohjimmiltaan tekstuaalinen hahmo.

Käsitykseni mukaan olemme todistamassa räjähdysmäistä, valtaisaan ruumiin materialisoimisen hetkeä. Siksi kysymykset materiaalien perustojen nimeämisestä ja figuraatioista ruumiin poliittisina kartografioina ovat todella keskeisiä, mutta toistaiseksi melko vähän keskusteltuja.

MK: *Onko 'gender' (sosiaalinen sukupuoli) käyttökelpoisen käsite nomadisen subjektin politiikan kannalta?*

RB: Työssäni sukupuoli on yksi niistä käsitteistä, joita pyrin dekonstruoimaan. Kun sanon 'gender', tarkoitan suurta ongelmaa. Tulevassa kirjassani omistan tälle käsitteelle kokonaisen luvun. En siis ole alkuunkaan vakuuttunut 'genderistä' käsitteenä. Kyseessä ei oikeastaan ole edes käsite vaan sotku — pakillinen työkaluja, joita voimme käyttää. Utrechтин yliopiston naistutkimuksen laitoksella käytämme sanasta 'gender' aina alaviitettä, josta käy ilmi, mitä milloinkin tarkoitamme. Gender-teorioiden avulla voi tuki tehdä monia mielenkiintoisia asioita. Itse päädyin kuitenkin työskentele-

mään seksuaalisen eron viitekehyksessä ja sen kolmella eri tasolla, jotka esittelen kirjassani *Nomadic Subjects*. Mielestäni 'gender' on hegemoninen käsite, ja kuten kaikki hegemoniset käsitteet, määrittelemättömänä se jää sisällyksettömäksi.

MK: *Onko myös identiteetti tällainen hegemoninen käsite? Voiko esimerkiksi feministisestä subjektista puhua identiteetti-käsitteen kautta?*

RB: Minulle identiteetti merkitsee sisäisen itsen dekonstruktioita — ja siksi se on taso, joka ei ole erityisen tuottava. Jos keskustelun aiheena on 'sinun identiteetisi vastaan minun identiteettini', keskustelu loppuu siihen. Keskustelun asettaminen identiteetin tasolle merkitsee keskustelun pysäyttämistä eikä sen mahdollistamista: jos olen eri mieltä kanssasi, kiellän identiteettisi.

Seksuaalisen eron teoreetikkona en usko, että kenelläkään on pääsy omaan identiteettiinsä. Identiteetin voi saavuttaa erilaisten välittävien tekijöiden avulla, kuten persoonallisuuden, kielen tai sosiaalisten tilanteiden (kuten tämän, jossa nyt olemme) avulla. Voin esimerkiksi tietää, että tapaamani henkilö on valkoihoinen nainen, joka on opiskellut sosiologiaa ja asuu Suomessa. Näin tiedän hänestä erinäisiä parametrejä. Ne mahdollistavat sosiaalisen toiminnan, mutta mielestäni olisi hyödyllisempää, jos keskustelisimme niistä representaatioista, joita kaikki väärät havainnot identiteetistämme nostavat esiin. Esimerkiksi lesbous ei ole identiteettinä erityisesti kumouksellinen. En tarkoita, että kieltäisin sen itsessäni tai muissa, mutta keskustelun kannalta itse kunkin identiteetti on täysin irrelevantti asia. Ehdottaisinkin, että voisimme puhua ideoista ja diskursseista, emmekä omasta lihastamme. Olennaista on se, mitä keskustelijat tietävät diskurssin muodostumisen ja muokkaamisen prosessista ja mitä he arvottavat ja tuovat representoitavaksi.

Minua huolestuttaa se, että valtaosassa identiteetti-politiikasta kilpaillaan siitä, kuka tietää parhaiten tai kuka on poliittisesti korrektein. Tämä tarkoittaa tieteellisen keskustelun loppua — keskustelu muuttuu täydellisen ja ensisijaisen väkivaltaiseksi ja epätuottavaksi. Jos etsii tekstistä kadonnutta lesboa ja oman identiteetin heijastusta, päätyy etsimään vain sitä, mitä on alun perin ajatellutkin siellä olevan. Tekstistä

pitäisi lukea toista, vastakkaista. Silloin teksti on toinen ja se kuulustelee tutkijaa ja hänen oletuksiaan. Se heittää oletukset takaisin tutkijalle sanoen, että 'kuvittelit tutkivasi'. Voin kertoa omakohtaisen esimerkin: hirviöitä tutkiessani uskoin tutkivani naisen ruumista, mutta teksti kertoikin minulle, että tutkin valkoisen tytön ruumista. Voin ottaa tekstin tarjoaman tiedon vastaan ainoastaan, jos olen avoin toiseudelle enkä keskity tutkittavien identiteettien reflektioihin. Minusta identiteetti on problemaattinen juuri tässä mielessä.

Mielestäni on sitä parempi, mitä vähemmän vakaa, mitä joustavampi ja mitä enemmän prosessin kaltainen itse on. Olemme kaikki prosessissa olevia subjekteja. Teemme asioita, jotka eivät liity toisiinsa. Saatamme tuottaa yhtäaikaan valokuvanäyttelyä ja teoreettista diskurssia. Itse asiassa melko lyhyen elämäme aikana meillä saattaa olla kaikenlaisia seksuaalisia mieltymyksiä. Saatamme olla epäjatkuvia ja silti nauttia minuuden tai itseyyden ajattelemisesta. Itseys on kuin tapa — ei muuta. Itsestä voisi yhtä hyvin puhua monikossa, se olisi tasa-arvoista, eikä se loppujen lopuksi olisi kovinkaan erilaista.

Mielestäni identiteetti on taakka ja vastus esimerkiksi siinä mielessä, että tarvitsemme henkilöllisyyspapereita. Tämä ei tarkoita, ettenkö uskoisi jatkuvuuteen perustuvan itseyyden olemassaoloon. Tämän tematiikan täsmentämiseksi meidän pitäisi puhua ruumiillisuudesta, muistista ja identiteetistä ruumiina, joka muistaa, esimerkiksi lihallisesta itsestä ja älyllisestä ruumiista — mutta se onkin jo aivan toinen keskustelu.

Kirjallisuus

- Rosi Braidotti, *Patterns of Dissonance. A Study of Women in Contemporary Philosophy*. Polity Press. Oxford 1991.
Rosi Braidotti, *Riitasointuja*. Vastapaino, Tampere 1993.
Rosi Braidotti, *Nomadic Subjects*. Columbia University Press, New York 1994.
Rosi Braidotti, "Angels and Evils in Feminist Studies". Luento seminaarissa *Angels and Monsters. Orders and Borders*, Jyväskylässä 9.-13.6. 1996.